

La Biblioteca Sabadellenca

Una editorial al servei d'un partit

JOSEP LLUÍS MARTÍN I BERBOIS

El 13 de setembre de 1923, data del cop d'Estat del Capità General de Catalunya Miguel Primo de Rivera, la història de Catalunya va encetar una de les seves pàgines més obscures. En teoria, el principal objectiu del cop militar era finir la guerra del Marroc, netejar l'administració pública i establir la pau social. Un cop resoltes aquestes finalitats, suposadament tornaria a cedir el poder a aquella gent que fos escollida pels ciutadans amb dret a vot.¹ Tot i les «bones» intencions inicials, Primo de Rivera va mostrar la seva vertadera comesa ben aviat.

El pronunciamient militar no es va caracteritzar per mostrar una actitud despietada, però sí repressora.² El 18 de setembre de 1923, va aparèixer el reial decret contra el separatisme; en l'apartat dedicat a la llengua, l'edecte esmentava que: «Expresar o escribir en idiomas o dialectos las canciones, bailes, costumbres y trajes regionales, no son objeto de prohibición alguna; pero en los actos oficiales de carácter nacional o internacional, no podrá usarse por las personas investidas de autoridad otro idioma que el castellano, que es el oficial del estado español».³

Aquest fet va suposar la supressió o mediatització de les institucions catalanes, l'eliminació de les llibertats, la fi de centres amb un alt component de catalanitat, la prohibició de l'ús de la llengua pròpia i, al mateix temps, la limitació de la difusió de la cultura catalana. L'opressió que va realitzar el dictador, sobretot a nivell lingüístic, li va ésser contraproductiu, ja que aquest fet va potenciar internament aquesta realitat

1. J. TERMES, «De la revolució de setembre a la fi de la Guerra Civil (1868-1939)», P. VILAR, *Història de Catalunya*, Vol. VI, Barcelona: Edicions 62, 1987, p. 310.

2. Respecte al tema de la repressió, l'historiador Enric Ucelay-Da Cal ha esmentat que: «La creació d'una opció política basada en la repressió, doncs, es convertí en el camí de captació i delimitació del suport del primorriverisme, procés que es faria explícit amb la confecció de la Unión Patriótica (UP) entre la primavera del 1924 i la del 1925». Vegeu E. UCELAY-DA CAL, «La repressió de la Dictadura de Primo de Rivera», *Iles Jornades de debat. El poder de l'Estat: evolució, força o raó*, Reus: Centre de Lectura de Reus, 1993, p. 158.

3. J.M. ROIG, «1923-1930: un primer assaig dictatorial i les seves conseqüències per a la llengua catalana», *Els Marges*, núm. 36, 1987, p. 79.

política i cultural que tant desitjava eliminar. La persistent persecució del catalanisme va acabar legitimant-lo com una veritable opció democratitzadora. A partir d'aquí, es va iniciar un moviment cultural de caire nacionalista per aconseguir que no s'apaivagués el catalanisme. Un dels canals per fer realitat aquesta comesa va ésser el món editorial, àmbit que va créixer de manera notable durant aquests anys.

A la ciutat de Sabadell, el procés va ser molt marcat: la supressió de certes entitats i el control polític per part de l'ordre establert va condicionar que l'oposició a la Dictadura adquirís un caire bàsicament cultural. Una de les formacions polítiques que va ésser partícip, val a dir que tímidament, d'aquesta resistència cultural fou la Lliga Regionalista local, un partit que mitjançant el seu diari, *La Veu de Sabadell*, i la creació d'una editorial, Biblioteca Sabadellenca, amb un important component catalanista i religiós, va intentar que alguns dels referents del partit perduessin durant els anys que va durar la Dictadura.

El posicionament de la Lliga Regionalista de Sabadell davant la Dictadura

Malgrat el suport inicial de la Lliga Regionalista de Barcelona a les propostes de Primo de Rivera, els regionalistes hagueren de retractar-se de la seva ajuda i refusaren formar part, a partir d'una col·laboració subordinada, de la Dictadura. La negativa dels lligaires va tenir una ràpida contestació per part del nou règim: la Lliga va perdre el control de la Mancomunitat, sota la presidència de l'arquitecte Josep Puig i Cadafalch, la qual va passar a mans del cacic terrassenc i president de la Unión Monárquica Nacional (UMN) Alfons Sala i Argemí. Però el mandat de Sala fou efímer a causa de l'abolició de la Mancomunitat, el 1925.

A Sabadell, la Lliga Regionalista va tenir un comportament similar al de la seva homònima de Barcelona. Inicialment, la Lliga local va veure de manera positiva l'arribada al poder de Primo de Rivera. Però les coses van canviar ben aviat, ja que la predilecció del govern municipal —encapçalat pel batlle Esteve M. Relat— pels vells monàrquics a l'hora de confegir l'ajuntament, unida a la pèrdua de pes polític en les decisions dels catalanistes, va provocar que diversos regidors regionalistes abandonessin el consistori durant els primers anys de la Dictadura.⁴

Malgrat aquestes desavinences, la Lliga Regionalista de Sabadell hagué d'acceptar les directrius imposades des de Barcelona, fonamentades en un col·laboracionisme tàctic que venia a consolidar la política de participació en l'Estat des de 1917. Des de Barcelona hi havia la intenció d'inserir-se en el poder per intentar realitzar un gir autonomista.⁵

4. Pel desembre de 1923 pràcticament ja no assistia cap regidor de la Lliga local als plens municipals. Durant el 1924 i el 1925 varen produir-se la majoria de les dimissions dels regidors lligaires. A. CASTELLS, *Sabadell, Informe de l'Oposició*, vol. IV, Sabadell: Riutort, 1980, p. 17.7.

5. M. MARÍN, «La Política», a J. CALVET, E. DEU, M. MARÍN, J. SALA-SANAHUJA, *Sabadell al segle XX*, Vic: Eumo Editorial, 2000, p. 206.

Aquesta decisió fou un fet difícil d'assumir, ja que hi tingué importants efectes contraproductius per a les ambicions de la Lliga local. Durant molt de temps, aquesta darrera havia potenciat la seva pròpia marca, el catalanisme, i a partir d'aquests moments hagué d'acceptar una nova política basada en el centralisme i en l'espanyolisme. Però, malgrat aquesta imposició i la impossibilitat de poder realitzar una oposició política, la Lliga local duqué a terme una resistència cultural en el moment que la Dictadura va iniciar la forta opressió a tot allò que fos català.

La subordinació política va manifestar-se amb la modificació, el 1926, del primer article dels seus Estatuts, a causa d'una ordre governativa. L'esmentat apartat a modificar deia que: «És objecte de la Lliga Regionalista la defensa dels interessos i la reivindicació de Catalunya, treballant per tots els mitjans legals per aconseguir l'autonomia del poble català dintre de l'Estat espanyol. La Lliga Regionalista apoïarà tot moviment autonòmic de les regions espanyoles, procurant estendre a totes la doctrina autonomista».⁶ Després de la reunió, aquest article va quedar redactat de la manera següent: «És objecte de la Lliga, la defensa dels interessos i idees de caràcter i condició econòmic administratiu de la ciutat de Sabadell en tots els ordres en els quals aquests tinguin manifestació dintre de la més estricta i absoluta legalitat».⁷

Bona part d'aquesta dependència política de la Lliga local estava condicionada sobretot pels importants acords i col·laboracions entre els nous dirigents i els lligaires, principalment en aspectes relacionats amb el camp econòmic, el sector del tèxtil o el mateix tracte entre les persones. Tot i així, la Lliga local va protagonitzar una tímida oposició cultural al règim i, en part, a l'ajuntament.

Malgrat la desaparició, per ordre governativa, de la màxima responsable de la realització de les activitats lúdiques de la formació política, la Joventut Nacionalista, la Lliga va continuar les activitats culturals. N'és un exemple la cessió de la seva seu al Foment de la Sardana perquè aquest pogués dur a terme cursos d'ensenyament i perfecció d'aquesta dansa. A més, es crearen i, a la vegada, s'incrementaren activitats culturals com el teatre, la música, les conferències sobre diversos temes, l'edició de llibres o les sardanes.⁸

Però el màxim exponent d'aquesta política cultural de la Lliga fou l'aparició de la Biblioteca Sabadellenca. Com ja veurem més endavant, la realització d'aquesta col·lecció de llibres, amb un clar exponent catalanista i religiós, va servir per dur a terme l'esmentada política cultural, alhora que també era útil per a la persecució d'alguns dels valors que caracteritzaven la Lliga Regionalista.

Tot i la relació econòmica que podien tenir alguns lligaires amb l'Ajuntament de Sabadell, aquest tipus d'oposició també va patir censures i sancions econòmiques,

6. He respectat l'ortografia original de tots els textos.

7. *Revista de Sabadell*, 22-XII-1926.

8. *Revista de Sabadell*, 4-IV-1924. Durant un temps foren aturades, però es tornaren a reprendre a partir del 19 de març de 1926. *Revista de Sabadell*, 19-III-1926.

com per exemple la penyora de 250 pessetes que es va imposar a l'historiador Miquel Carreras per una conferència, pronunciada en dues sessions, que duia per nom «La decadència d'Occident» (Esbós d'una morfologia de la història, de l'alemany Oswald Spengler) que havia dut a terme el febrer de 1925 a la seu de la Lliga, i que finalment fou sufragada a partir d'una subscripció popular.⁹

La secció local de la Unión Patriótica (UP) va realitzar una campanya per recaptar seguidors que bàsicament va consistir en la coerció de la gent. La direcció del partit estava formada per les mateixes persones que havien donat suport a la Dictadura des del seus inicis: fonamentalment, el metge Esteve M. Relat, el periodista Enric Sarradell, l'industrial tèxtil Plàcid Marcet i el seu fill, Josep Maria, el qual acabaria sent alcalde de Sabadell de 1940 a 1960.

La formació política fou integrada per uns pocs fidels i la seva clientela, òbviament procedent de formacions conservadores. Segons l'historiador local Andreu Castells: «les persones que formaven part d'aquest partit procedien de diverses tendències encara que la majoria venien dels partits monàrquics, els d'esperit centralista i espanyolista i, sobretot l'addició més nombrosa acudia dels estaments dels petits comerciants i botiguers. Hi havia, naturalment, gent d'aquella que s'acosta, com diuen els castellans, “al sol que más calienta”, com alguns de la Lliga, dels radicals, dels carlistes i, fins i tot, una bona “ratio” de membres de l'Acadèmia Catòlica, entitat clausurada per la Dictadura».¹⁰

Per poder difondre els seus postulats, el partit comptava amb el seu propi diari, *La Tribuna del Vallès*. Segons aquest òrgan, el nombre d'adherits va arribar fins als 1.800, però en realitat no existia una autèntica cohesió dins d'aquesta formació, ja que la gran majoria varen desaparèixer quan la Dictadura es va dissoldre.¹¹ Aquests militants tenien la simple comesa de mobilitzar-se quan el partit realitzava algun acte, i d'intentar formar part del major nombre de juntes directives d'entitats locals, amb el clar objectiu d'anar penetrant dins el teixit associatiu sabadellenc.¹² Malgrat tots els intents de la UP, aquesta no va aconseguir mai el consens de la majoria de la població, ja que la seva gestió i el seu autoritarisme no foren acceptats per bona part de la ciutadania sabadellenca.

En resum, podríem afirmar que els anys de la Dictadura només varen ésser un reemplaçament del govern municipal i del domini de la dreta local. L'hegemonia que posseïa la Lliga Regionalista sobre els partits de dretes de la ciutat va passar a mans de la Unión Patriótica, una formació política que va dirigir-se a les mateixes personalitats a qui s'adreçava la Lliga. D'aquesta manera, és més fàcil comprendre

9. *Revista de Sabadell*, 23-IV-1925. Vegeu també *Memòria del 1r semestre de 1925*, Sabadell, Ed. Lliga Regionalista de Sabadell, 1926, p. 15-17.

10. A. CASTELLS, *Sabadell. Informe de...*, Vol IV, p. 17.8.

11. Segons la *Tribuna del Vallès*, òrgan de la Unión Monárquica, la Unión Monárquica va arribar a 1.800 adherits de la manera següent: 30 el febrer 1926; 300 el març 1926; 700 el desembre 1926; 1.526 el gener 1927; 1.700 el març 1927; 1.800 l'abril 1927. *Ibidem*, p. 17.8.

12. M. MARÍN, «La Política», p. 209-210.

el perquè de la parsimònia política de la Lliga local i dels responsables de la política municipal. Aquest fet va comportar que el règim dictatorial visqués una etapa sense una veritable oposició política.

L'exmembre de l'UP Josep Maria Marcet, anys més tard, es va referir a aquest període com un moment elitista: «Aquellos años fueron para Sabadell una especie de “belle époque” en la cual la vida social y económica transcurría en una especie de ambiente bucólico. Todo el mundo se conocía y alternaba dentro de cada sector social. Una docena de familias de gran tradición regían los destinos de la ciudad, constituidos poco menos que en árbitros de la vida ciudadana».¹³

La participació de la Lliga en l'àmbit intel·lectual de la ciutat

Durant la dècada dels anys vint, Sabadell tenia aproximadament 45.000 habitants. Tot i ésser una ciutat en gran part industrial, sobretot per la indústria tèxtil i metal·lúrgica, la veritat és que existia un moviment cultural molt intens que no tenia res a envejar a moltes de les grans ciutats catalanes del moment.

Culturalment cal destacar dos grups: el que formava la gent provinent o afí a la Lliga Regionalista local, encapçalat per l'industrial i polític Joan Llonch i Salas, i el de la Colla de Sabadell, anteriorment El Cor de Santa Rita, que es caracteritzava per ser força proper a la ideologia de l'Acadèmia Catòlica i a les idees de la formació política Acció Catalana.¹⁴

Respecte del primer conjunt, les esmentades reunions intel·lectuals es dugueren a terme entre el 1924 i 1936 i foren conegudes com els «dillunsos» de cal Llonch. La seva principal finalitat era introduir l'advocat, filòsof, filòleg i historiador Miquel Carreras en el món de la societat sabadellenca. En aquestes trobades participaren algunes de les personalitats més rellevants del món de l'art i les lletres sabadellenques, com per exemple l'esmentat Miquel Carreras, l'editor i escriptor Joan Sallarès, Bartomeu Soler, l'escriptor i crític d'art Joan Matas, l'escriptor i periodista Josep Sanllehi, el poeta Joan Arús, l'artista i pintor Josep Vives, l'artista Ricard Marlet, l'escriptor i periodista Joan Costa, l'escriptor i periodista Joan Puig, l'empresari i escriptor Josep Maria Costa o Antoni Oliver, germà del literat Joan Oliver.¹⁵ Els

13. J.M. MARCET, *Mi ciudad y yo. Veinte años en una Alcaldía. 1940-1960*, Barcelona: Duplex, 1963, p. 8.

14. Francesc Trbal fou el membre de la Colla de Sabadell que va tenir una intervenció més notable en la formació d'Acció Catalana de Barcelona, fins i tot va ésser partícip de l'acte de fundació de l'esmentat partit. Vegeu: M. BARAS, *Acció Catalana. 1922-1936*, Barcelona: Curial, 1984, p. 53.

15. Cal esmentar que en ocasions hi havia dones en les esmentades reunions, però com diu el mateix Llonch, «estaven en tertúlia semi-apart». Les dones que formaven aquestes reunions eren Maria Buxó, esposa d'Antoni Oliver; Montserrat Ribera, que era la secretària i bibliotecària de Joan Llonch, i Isabel Gorina, esposa de Joan Llonch. Vegeu J. LLONCH, «Recordant... (“in memoriam” dels que foren i del què fou)», *Arrahona*, II època, núm. 2, tardor 1976, p. 47-59. Per a més informació, vegeu: A. CASTELLS, *L'art sabadellenc*, Sabadell: Riutort, 1961, p. 587-588; J. SALA-SANAHUJA, «Pensament i producció cultural», a J. CALVET, E. DEU, M. MARÍN, J. SALA-SANAHUJA, *Sabadell al segle XX*, p. 320-328; J.L. MARTÍN, *Joan Llonch o l'oasi d'un catalanista sabadellenc*, Quadern de la Fundació Bosch i Cardellach, núm. 97-98, Sabadell: Fundació Bosch i Cardellach, 2005, p. 17.

resultats d'aquestes xerrades es veieren reflectits en l'edició del llibre *L'Almanac de les Arts*, que es va publicar tan sols els anys 1924 i 1925. Aquests eren un compendi de més d'un centenar de textos i d'il·lustracions d'autors sabadellencs on s'englobaren totes les inquietuds artístiques del moment.

Pel que fa al segon grup, aquest es va crear el 1919 en una acampada a la font del Saüc, a Sant Llorenç del Munt, i estava format per l'escriptor Francesc Trabal, l'artista i pintor Antoni Vila Arrufat, l'advocat i escriptor Josep M. Trabal, l'escriptor Joan Oliver (Pere Quart), el periodista Lluís Parcerisa i l'artista Ricard Marlet; temps més tard s'hi incorporaria l'escriptor Armand Obiols (Joan Prat), el polifacètic Miquel Carreras i l'escriptor i pintor Joan Garriga. Però de tots els noms que acabem d'esmentar, el trio format per Francesc Trabal, Joan Oliver i Armand Obiols era qui realment encapçalava el grup. A més, des del 1923 els tres escriptors formaven part del *Diari de Sabadell*, periòdic que acabarien dirigint del 1928 al 1933.¹⁶

A partir d'aquest moment, es va iniciar una competència cultural entre aquests dos blocs intel·lectuals, i un bon lloc per mostrar les opinions de cadascú foren els diaris locals. Tot i les constants censures a la premsa per part del règim, el 1924 va sorgir a Sabadell un nou diari anomenat *La Veu de Sabadell*, dirigit pel periodista i lligaire Joan Costa i Deu. L'aparició d'aquest rotatiu va representar un cop de la Lliga Regionalista local al «seu» *Diari de Sabadell*, dirigit per Trabal, Oliver i Obiols, que era molt catalanista però que es mostrava poc incisiu contra la Dictadura, mentre que *La Veu de Sabadell*, per la seva banda, es caracteritzà per criticar o silenciar la majoria d'actes del règim.¹⁷

Malgrat que *La Veu de Sabadell* era l'òrgan polític de la Lliga local, aquest diari sempre va manifestar que no tenia cap mena de lligam amb alguna de les formacions polítiques de la ciutat: «Es necessari d'afirmar que fruïm d'una absoluta independència. Independència significa mantes vegades nul·litat d'opinió, hipòcrita manera d'actuar, falaç desenrotllament en la missió que es du a terme. En el present cas no es mixtifica l'adjectiu. El mot independència significarà, apart d'un major acoblament d'activitats i d'energies, que som lliures de trabes i compromisos polítics».¹⁸

Precisament una de les acusacions que realitzà el *Diari de Sabadell* a *La Veu de Sabadell* fou la seva simpatia vers la Lliga Regionalista local. Això va fer que el diari envestit es reafirmés en les seves declaracions inicials: «En els primers números de *La Veu de Sabadell* insertàrem un entrefilet en el que confessàvem palesament que no estàvem afiliats a cap partit polític ni gaudíem de subvenció oficial de cap mena. [...] Els mal pensats i els de mala fe, varen fer arma de batalla de la nos-

16. Per a més informació sobre el període en el *Diari de Sabadell*, vegeu: C. PUIG, *Les col·laboracions de Joan Oliver al Diari de Sabadell (1923-1928)*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2001.

17. A. CASTELLS, *Quaranta-dos anys de diaris sabadellencs en català (1897-1938)*, Sabadell: Riutort, 1976, p. 56.

18. *La Veu de Sabadell*, 1-XII-1924.

tra confessió, sense donar-se compte que era una arma de dos talls. [...] Entre nosaltres hi ha catalanistes, regionalistes, carlins, republicans, catòlics, és a dir, una heterogeneïtat de pensars, difícils de donar altra norma que d'una independència completa. [...] El senyor Francesc Trubla, redactor, del *Diari de Sabadell*, va ésser qui primer llançà la primera insídia, atribuint a la publicació nostra, una filiació política que no té».¹⁹

L'any 1929 l'òrgan polític de la Lliga local va arribar a la seva fi per ordre governativa a causa d'un escrit que va publicar amb el nom de *Camises negres a Barcelona*. En l'esmentat article, més que atacar els feixistes, el que feia era denunciar l'ensenyament paramilitar dirigit als infants: «No podem amagar la nostra aversió vers el feixisme, però no podem amagar tampoc la nostra simpatia vers aquesta joventut inconscient als quals s'ha arribat a fer creure que en el dia de demà han d'ésser els àrbitres de la sort d'Itàlia —o, potser, de la sort del món?. [...] Si tot el món no es preocupa d'altra cosa, actualment, que de preparar el camí de la pau, per què, a Itàlia —signatària d'aquell famós Pacte de Kellog— es prepara la joventut per a la guerra?. [...] El feixisme és una escola d'imperialisme. El feixisme, doncs, serà —al nostre entendre— la ruïna d'Itàlia».²⁰

El món editorial català durant la Dictadura

Respecte del panorama editorial català del període que ens ocupa, l'historiador Josep M. Roig ha manifestat que: «els anys 20 posen de manifest que tota l'activitat catalana havia participat i participava encara en el procés de renovació-revolució viscut a l'Europa d'entreguerres en els camps literaris i artístics».²¹ La Mancomunitat havia potenciat la cultura a Catalunya amb la superació del Noucentisme i l'entrada dels nous corrents d'Europa. Aquests nous plantejaments ja havien incidit en el Noucentisme amb la creació de l'Editorial Catalana el 1917. A poc a poc s'anà produint un ressorgiment cultural que s'havia manifestat, uns anys abans, amb la normalització de la llengua realitzada per Pompeu Fabra, la creació de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana (en aquells moments el president era el sabadellenc Manuel Folguera i Duran), els estudis del diccionari de Mossèn Alcover, el creixement de l'Institut d'Estudis Catalans, la renovació pedagògica catalana influenciada per la Dra. Montessori i l'Escola Nova a l'Escola del Mar de Pere Vergés, a l'Escola del Bosc dirigida per Rosa Sensat o a les Escoles d'Alexandre

19. *La Veu de Sabadell*, 15-XII-1924.

20. *La Veu de Sabadell*, 16-IX-1929. Pocs dies després de la desaparició d'aquest diari, en sorgí un altre amb el nom de *Sabadell-Ciutat*, el qual era dirigit per les mateixes persones que l'anterior. La diferència amb l'altre diari fou la seva vida efímera, ja que només va sortir al carrer dos dies.

21. J.M. ROIG, «1923-1930: un primer assaig dictatorial i les seves conseqüències per a la llengua catalana», *Els Marges*, núm. 36, 1987, p. 78.

22. *Ibidem*, p. 78.

Galí.²²

Com ja hem apuntat, la persecució de la llengua catalana durant la Dictadura va produir la reacció del món de la cultura catalana. A partir d'aquí va sorgir una important quantitat de noves publicacions periòdiques, com *Revista de Catalunya*, *Mirador*, *La Paraula Cristiana*, *El Borinot*, *La Rambla*, *República*, *L'Opinió*, *Criterion*, *L'Amic de les Arts*, *La Nova Revista*, i els diaris *La Nau*, *El Matí*, entre d'altres. Alhora, es realitzaren altres activitats culturals, com conferències, cursets de català, activitats teatrals i musicals, i també sorgiren entitats i centres escolars com l'Ateneu Polytechnicum, la Fundació Valentí Almirall, el Comitè per la Llengua Catalana o la Mútua Escolar Blanquerna.²³

Un altre àmbit que va consolidar-se fou el de les empreses editorials. Anteriorment, aquest sector s'havia caracteritzat per les ràpides aparicions i desaparicions de les editorials catalanes. Una de les primeres pèrdues va ésser la de la Col·lecció Popular Minerva (1917-1923) editada per la Mancomunitat i que va tenir com a successora l'editorial Barcino (1924), amb la Col·lecció Popular Barcino. A inicis de la dècada dels anys vint també va minvar l'activitat de l'Editorial Catalana, i el seu relleu el va agafar la Llibreria Catalònia (1924) al mateix temps que continuava amb la Biblioteca Literària i creava la Biblioteca Catalònia.²⁴

Durant aquest decenni aparegueren d'altres editorials, com l'Editorial Alpha (1926), la qual va reunir les publicacions de la Fundació Bernat Metge (1923) i la Fundació Bíblica Catalana (1922), totes sota el control del polític i advocat de la Lliga Regionalista Francesc Cambó. Altres editorials ressenyables del moment foren l'Editorial Balmes (1926-1936) i les Edicions Proa (1928-1938).²⁵

Com ha dit l'escriptor Francesc Vallverdú: «l'edició catalana iniciava una etapa de consolidació, caracteritzada per: un increment de la diversificació editorial, una estabilitat més accentuada en un nombre important d'empreses editorials i una continuïtat en les publicacions que tenien èxit, fins i tot en el cas que l'empresa editora desaparegués, car la iniciativa era prosseguida per altres editors».²⁶ Vallverdú també ha esmentat que durant el període de la Dictadura s'editaren 229 títols el 1926; 261 el 1927; 234 el 1928; 288 el 1929 i 308 el 1930.²⁷

Els procediments més freqüents en la venda de les diverses col·leccions de les editorials eren les subscripcions, les vendes a domicili i a terminis. Això es devia a

23. *Ibidem*, p. 86.

24. Per a més informació, vegeu: S. CABALLERIA, C. CODINA, «El món editorial de les lletres catalanes (des de finals del segle XIX fins al final de la Guerra Civil)», *Ausa*, núm. 132-133, 1994, p. 81-112.

25. Per a més informació, vegeu, entre d'altres: E. UCÉLAY-DA CAL, «Primeres Avantguardes», *Història de la Cultura Catalana*, Vol. VIII, Barcelona: Edicions 62, 1997, p. 31-71.

26. F. VALLVERDÚ, «L'edició catalana de 1923 a 1930», *Els Marges*, núm. 9, 1977, p. 39. Vegeu també: J.M. ROIG ROSICH, «Normalització lingüística, premsa i activitats editorials», *Història de la Cultura Catalana*, Vol. VIII, Barcelona: Edicions 62, 1997, p. 104-124.

27. J.M. ROIG ROSICH, *La Dictadura de Primo de Rivera a Catalunya. Un assaig de repressió cultural*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1992, p. 617.

la manca d'una llibreria forta que pogués organitzar la distribució dels llibres. La primera llibreria que començà a solucionar aquesta problemàtica fou la ja esmentada Llibreria Catalònia, especialitzada en el llibre català.

Podem dir que a partir de 1924 es va iniciar una important expansió del llibre en català, provocada per l'adhesió de sectors de la societat cada cop més extensos, a causa sobretot del procés de normalització lingüística que ja s'havia iniciat a la darrerïa del segle XIX i que la Dictadura de Primo de Rivera havia intentat frenar. L'edició catalana va créixer, i la gent va respondre a l'oferta.

En un article de Francesc Trabal publicat al *Diari de Sabadell*, aquest confirmava el que tot just acabem d'esmentar: «De fa un parell d'anys Catalunya s'ha lliurat a una febre d'activitat literària extraordinària. Tothom ha constatat aquest fet i tots ens hem alegrat: prescindint de si és «si us plau per força», aquest endegament d'energies ha de dur un gran bé a la nostra terra. [...] Per això se'ns aviva el nostre goig cada vegada que notem símptomes nous de l'activitat literària actual: d'aquesta activitat que tant ens convenia. Quina joia haver deixat els jocs florals per dedicar-nos a altres coses! Quina joia haver deixat de redactar manifestos electorals a deu pessetes la plana, per ordenar una novel·la. Quina avantatge, haver tret de les impremtes la feina de les paperetes amb el nom de diputats electes, i en canvi abocar-hi, com ara cada dia més, originals volums ben diversos. Si seguim amb el mateix to d'aquest any que ara s'acaba, podrem dir gairebé que totes les impremtes de Catalunya es converteixen en una mena de gran editorial, amb una mateixa finalitat, amb un ideal comú. Mai com ara les impremtes catalanes havien ficat a la seva fornall tants llibres. Lloem les pretèrites fornades, però preparem nos a lloar les que van venint, puix bé ens ha de servir l'experiència».²⁸

Per finalitzar aquest apartat, vull corroborar les paraules de l'historiador de la literatura Jordi Castellanos a l'hora d'explicar el ressorgiment de l'edició i, a la vegada, la literatura catalana en els anys de la Dictadura: «És, doncs, no gràcies a la dictadura sinó contra ella que es produeix la renovació. La introducció d'una situació adversa al catalanisme i a la llengua obliga a multiplicar els esforços de connexió amb el públic, un punt en el qual coincideixen la ja iniciada renovació editorial i les necessitats culturals del moment, les necessitats que posaran en un primer pla la novel·la».²⁹

La creació de la Biblioteca Sabadellenca

Com ja hem vist, la ciutat de Sabadell comptava essencialment amb dos grups d'intel·lectuals, influenciats per la política de la Lliga Regionalista i la d'Acció Catala-

28. *Diari de Sabadell*, 10-XII-1925.

29. J. CASTELLANOS, «Mercat del llibre i cultura nacional (1882-1925)», *Els Marges*, núm. 56, octubre 1996, p. 27.

na, que controlaven una bona part de la premsa catalanista i conservadora de la ciutat. Tot i així, el monopoli cultural anava més enllà de la direcció dels seus corresponents diaris, i també s'implicaren en el món editorial amb la creació de la Biblioteca Sabadellenca (Lliga Regionalista) i de La Mirada (Colla de Sabadell).

L'aparició d'aquestes dues editorials sabadellenques no només responia a les rivalitats polítiques i a les pròpies necessitats culturals de la ciutat, sinó que també suposava una certa «oposició» a la persecució cultural que estava duent a terme la Dictadura.

Respecte a la importància i la qualitat de les obres que s'editaven en aquestes col·leccions, tenim el parer de l'escriptor i crític d'art Joan Matas a la *Revista de Catalunya*, el maig de 1926, sobre les dues editorials: «Tenim dues Biblioteques editorials fundades: “La Mirada” i la “Sabadellenca”. La primera, inicià son comès amb la publicació d'un volum que, de tant com volgué ésser una aportació definitiva, esdevingué un llibre de contingut negatiu. La segona va donant periòdicament al públic llibres d'un interès potser reduït però que, si esguardem aquests llibres des d'un punt d'obir purament local, representen, si altre motiu no, aquell nobilíssim intent de donar a la cosa subalterna una màxima categoria d'autoritat civil. La qual cosa té certament una gran importància, tant més, en quant el fet que una empresa així, tan benemèrita, se sostingui i arrelhi es deu a un interès de veïnat, el qual, per extensió, comporta la valor de tot un magisteri popular, si es té en compte que molts dels subscriptors de la “Biblioteca Sabadellenca” s'avesen a la lectura de llibres catalans, les més de les vegades no pas perquè siguin llibres catalans, sinó perquè són obres d'escriptors locals editades a casa nostra».³⁰

Els del grup de la Colla de Sabadell, conjuntament amb els escriptors Josep Carner, Carles Riba i Jaume Bofill i Mates (Guerau de Liost) varen fundar l'editorial La Mirada, la qual va editar divuit volums. Aquesta es caracteritzava per seguir de molt a prop el segon noucentisme, al mateix temps que mantenia contactes amb els editors professionals. A més, contestava una resposta doble: les publicacions locals i un descens de publicacions per part dels editors.³¹ Respecte al primer punt, cal tenir present que el *Diari de Sabadell* era un dels principals àmbits propagandístics del seu «adversari» editorial i polític, la Biblioteca Sabadellenca.

Aquest nou tipus d'inquietud cultural va ocasionar l'aparició de l'esmentada editorial, la qual es presentava com «una nova editorial d'aire modern», i va suposar una clara rèplica a la Biblioteca Sabadellenca.³² Francesc Trabal definia La Mirada com: «una lliga d'escriptors, uns “escriptors associats” que porten a cap un

30. J. MATAS, «Per la Catalunya-Ciutat. Joan Mates, de Sabadell», *Revista de Catalunya*, núm. 23, maig 1926, p. 534-535.

31. J. CASTELLANOS, «Mercat del llibre i cultura nacional (1882-1925)», p. 32.

32. *Ibidem*, p. 33

33. *La Publicitat*, 7-XII-1927.

pla d'edicions minuciosament controlat, amb una base, és clar d'obres nostres».³³ Treball definia d'aquesta manera l'editorial perquè era una mena de «cooperativa» d'autors en què la principal finalitat era publicar obres de qualitat.³⁴

Pel que fa a la Biblioteca Sabadellenca, va erigir-se gràcies a la iniciativa i al mecenatge de la Lliga Regionalista de Sabadell. El projecte fou dirigit per Joan Costa i Deu amb la col·laboració esporàdica de l'escriptor i editor Joan Sallarès. L'editorial va perdurar des del 1925 fins al 1936 i va publicar trenta-dos volums.³⁵ L'adquisició dels llibres es realitzava mitjançant unes butlletes d'inscripció o la compra a les llibreries, però els que optaven per la subscripció es beneficiaven d'un preu un xic més econòmic. Unes publicacions que com ja veurem eren realitzades per una sèrie de gent majoritàriament afí a les idees de la Lliga Regionalista.

La *Memòria* de la Lliga Regionalista de Sabadell de l'any 1925 esmenta com va sorgir la idea de realitzar el primer volum de la Biblioteca Sabadellenca, en homenatge, encara en vida, a l'escriptor, poeta, arxiver i cronista de la ciutat, Manuel Ribot i Serra: «Convocada per la Lliga Regionalista i sota la presidència de Joan B. Garcia tingué lloc una reunió a la qual acudiren totes les entitats sabadellenques de caràcter polític, econòmic i artístic. El senyor Joan B. Garcia, president de la Lliga Regionalista, proposà la celebració d'un homenatge al notable patrici i poeta Manuel Ribot i Serra. Aquesta idea fou molt ben acollida i els representants de totes les entitats prometeren la seva col·laboració més cordial. Tot seguit es nomenà un Comitè que cuidarà de formar el programa de l'homenatge. El componen: En Joan B. Garcia, president de la Lliga Regionalista; En Jaume Ninet, del Círcol Republicà Federal; N'Ernest Abelló i Viver, del Gremi de Fabricants; En Joan Costa i Deu, de la Biblioteca Sabadellenca i En Joan Montllor i Pujal, del Centre Excursionista del Vallès».³⁶

El primer volum de la col·lecció fou una compilació de poesies, duta a terme per Joan Costa i Joan Sallarès. En la introducció del primer llibre s'esmentava el motiu d'aquesta comesa i perquè s'havia triat aquest personatge per inaugurar la col·lecció: «En acceptar l'honrosa comanda que ens confià l'entitat Lliga Regionalista de Sabadell de recollir en un volum les poesies patriòtiques i els idil·lis i balades del nostre compatriota en Manuel Ribot i Serra, ho férem amb tot l'entusiasme que pot produir la col·laboració a una obra qual iniciativa respon a una idea de generositat i justícia i, també, per aquella veneració que sentim pel mestre i la companyonia espiritual que, des de fa molts anys, ens té lligats. Els nostres sol·licitants sabien bé

34. Un altre dels grans escriptors catalans que va publicar en aquesta petita editorial fou Josep Pla amb el llibre *Vida de Manolo* a finals de novembre de 1927. C. BADOSA, *Josep Pla: el difícil equilibri entre la literatura i política*, Barcelona: Curial, 1994, p. 21.

35. Tot i que en la portada del primer volum de la col·lecció de la Biblioteca Sabadellenca aparegui l'any 1924 com a data d'aparició del llibre, en l'última pàgina s'esmenta que la publicació fou enllestida a finals de gener de 1925. Respecte al nombre de publicacions realitzades per aquesta editorial, hi ha autors que han afirmat que són trenta-un els llibres publicats, però això no és correcte, ja que existeix un altre volum, que és un llibre d'homenatge a l'artista local Joan Vila Cinca, editat el 1936.

36. LLIGA REGIONALISTA DE SABADELL, *Memòria corresponent al segon semestre de 1925*, Sabadell, 1926, p. 5-6.

que no ens podíem negar a complimentar-los i, nosaltres, de llur distinció ens en sentim ben honorats. Certament, la iniciativa de la Lliga Regionalista deu merèixer l'elogi de tots els qui, estimant la ciutat, saben apreciar la vàlua dels seus fills i, en aquest sentit, En Ribot excel·leix de tots els altres. [...] Els poemes que s'inclouen en el present volum, cal estimar-los precisament com a flors que són d'una època en què la poesia de Catalunya intentava expandir la seva gentilesa i el seu caràcter, com a una demostració més de la renaixença gloriosa d'un poble que s'havia mig fos, absorbit i mediatitzat per sentiments polítics que li eren ben estranys».³⁷

A través dels comentaris de la diversa premsa local i general d'aquell moment, podem veure que la comesa va tenir força èxit, sobretot a causa de la bona promoció de la col·lecció. Un exemple del que esmentem és la *Revista de Sabadell*, fundada per l'homenatjat del primer volum, que va realitzar una destacada propaganda del llibre i que alhora lamentava la possibilitat que alguns dels amics de Ribot i Serra s'haguessin quedat sense un exemplar perquè no havien omplert en el seu moment la butlleta de subscripció: «L'idea magnànima de la benemèrita Lliga Regionalista de fer una edició d'homenatge al mestre Manuel Ribot i Serra, fent una selecció de llurs poesies en un volúm, ja ha sigut una realitat, per cert molt elogiada per tot bon sabadellenc. Ja tenim el llibre, que amb gust hi siguerem sotscrits; es lo menys que podiem fer, i lo que haurien tingut de fer molts del que ara se arrepen-teixen, davant del èxit del llibre, de no haver omplenat la butlleta, no per lo que val de menys, sinó per que aquèstes serán aplegadas en un volúm, fent-ne entrega al homenatjat, qui amb l'amargor al cor veurá que no figuren mols compatri-cis que's deien amics seus, i en canvi en trovará d'altres que si be no l'havien tractat tan ínti-mament, han sapigut avalorar els seus treballs literaris, que no son pocs, encar que alguns sien vuitcentistes, però tots servaren sempre aquella virilitat d'argumentació, com si siguessin escrits en la nostra època moderna».³⁸

La bona acceptació del primer volum va animar l'editorial a seguir amb d'altres publi-cacions. La Lliga Regionalista de Sabadell, a més de patrocinar i homenatjar el primer lli-bre de la col·lecció, també va fer el mateix amb els llibres de poemes d'Agnès Armengol, Joaquim Folguera i Joan Trias Fàbregas, aquest últim amb un pròleg de Joan Oliver. La resta de volums anaren a càrrec de la mateixa editorial. Curiosament, dos dels quatre lli-bres que va apadrinar la Lliga Regionalista local van ésser els únics de la col·lecció que van arribar a la segona edició. No cal esmentar que la premsa local, la *Revista de Sabadell*

37. M. RIBOT, *Poesies*, Sabadell: Biblioteca Sabadellenca, 1924 (1925), p. 7.

38. *Revista de Sabadell*, 22-II-1925. Per a més ressenyes sobre aquesta publicació, vegeu, entre d'altres: M. CARRERAS, «D'en Manuel Ribot i Serra com a poeta popular», *Revista de Sabadell*, 12-III-1925, p. 3-4.

39. Per a més informació vegeu: *Revista de Sabadell*, 15-III-1925; 28-VII-1925; 21-VIII-1925; i *Diari de Sabadell*, 15-III-1925. Hi hagueren d'altres publicacions com *L'Esquella de la Torratxa*, *El Pla de Bages* (Manresa), *Germanor* (Santiago de Xile), *La Publicitat*, *Juventut Catalana*, *La Vanguardia*, *El Borinot* o el *Diari de Mataró*, entre d'altres, que també van donar una valoració positiva de la col·lecció. LLIGA REGIONALISTA DE SABADELL, *Memòria corresponent al segon semestre...*, p. 42-67. Vegeu també: BIBLIOTECA SABADELLENCA, *Comentaris de la premsa i llista de subscriptors*, Sabadell: Biblioteca Sabadellenca, 1927.

i el *Diari de Sabadell*, varen seguir realitzant la crítica positiva i la promoció dels llibres.³⁹

L'artífex de l'editorial: Joan Costa i Deu

Si hem de cercar un impulsor per la Biblioteca Sabadellenca, aquest no pot ser un altre que el periodista sabadellenc i lligaire Joan Costa i Deu, el qual, des de ben jove, es va educar sota els estols de l'Acadèmia Catòlica de Sabadell, fundada i dirigida pel doctor Fèlix Sardà i Salvany (més endavant fou dirigida per mossèn Lluís Carreras). Molt aviat va mostrar la seva vocació periodística, condició que li va valer per obtenir la direcció del *Diari de Sabadell*, del setmanari *Catalunya*, un dels portaveus de la Lliga Regionalista de Sabadell, i la corresponcia local de *La Veu de Catalunya*. El bon compliment d'alguns treballs periodístics per a l'òrgan polític de la Lliga li va valer perquè l'advocat i president de la Lliga Regionalista Enric Prat de la Riba el sol·licités per treballar a la redacció de l'esmentat diari.

Costa i Deu es caracteritzà per ésser una persona molt activa i amb múltiples inquietuds culturals. Això va fer que durant la dècada dels anys vint i sobretot dels trenta organitzés i participés en infinitat d'actes, trobades i publicacions. A més de la direcció de l'editorial Biblioteca Sabadellenca, també cal destacar que durant els anys 1932 i 1934 va cobrir diàriament les informacions polítiques sorgides del Palau de la Generalitat de Catalunya.

Un altre aspecte important a ressenyar és que va ocupar el càrrec, entre el 1932 i el 1936, de president de l'Associació de Periodistes de Barcelona i de la direcció del seu portaveu, els *Annals del Periodisme Català*. El periodista i escriptor Josep Tarín va explicar en una ocasió, a la revista *Tele-Estel*, la rellevància de Costa i Deu a l'esmentada associació: «Per a tots els professionals de la premsa, en Costa i Deu, més que el comentarista de primera línia, serà el gran president d'aquella memorable "Associació" per ell creada i que congregà –qui sap si amb certa anarquia–, tots els periodistes i escriptors catalans. Justificació: ell va saber aglutinar-los, precisament en aquells moments difícils i agitats. A la prestigiosa "Associació de Periodistes" no hi havia separacions ni privilegiats. Allí hi cabia tothom. Això que avui en dia ens deixa indiferents, en aquella època, enmig de l'ebullició de tants partits polítics, diversitat d'idees i matisos, significava molt».⁴⁰

Durant els anys trenta també va realitzar, amb la col·laboració d'altres companys, algunes publicacions. Els esdeveniments succeïts al principi d'octubre de 1934 van empenyer Joan Costa, juntament amb el periodista i lligaire Modest Sabaté, a escriure els llibres *La nit del 6 d'octubre a Barcelona* (1935) i *La veritat del 6 d'octubre* (1936). El 1936 va editar el llibre *Joan Vallès i Pujals a la Conselleria d'obres públiques de la Generalitat*, aquest cop amb l'ajuda del periodista Joan Rovira, sobre l'advocat i Conseller d'Obres Públiques de la Generalitat de Catalu-

40. J. TARÍN, «Joan Costa i Deu, testimoni d'una època», *Tele-Estel*, p. 14.

nya (Lliga Regionalista), Joan Vallès i Pujals.

A partir del 28 de juny de l'any 1935 va començar a publicar a *La Veu de Catalunya* uns articles que va titular amb el nom de «Memòries d'un Periodista», els quals varen aparèixer setmanalment fins al 17 de juliol de 1936.⁴¹ Tot i l'esclat de la Guerra Civil, Costa i Deu encara va escriure un altre article a *La Veu de Catalunya*, una setmana després que hagués començat, en el qual esmentava que el conflicte bèl·lic seria efímer i, alhora, recomanava a la gent que retornés a les seves activitats quotidianes: «El lector, pels números de dimecres, dijous i divendres, ja s'haurà adonat del gran trastorn que ha somogut la nostra ciutat amb motiu de la lluita aferissada que han sostingut les forces lleials al Govern de la República i de la Generalitat, amb elements rebel·lats contra el poder constituït. Pel que fa a Barcelona, aquesta lluita pot donar-se per finida, a l'extrem que el dia d'avui ha transcorregut amb una evident normalitat en l'aspecte exterior de la població, i tot deixa endevinar que, tan aviat com sigui reprès el treball, entrarem en un període de normalitat efectiva».⁴²

Malgrat l'optimisme inicial del periodista sabadellenc, la radicalització dels esdeveniments va obligar-lo a exiliar-se a Gènova, on va treballar en una petita oficina d'informació que Cambó hi havia instal·lat. Les memòries del monjo de Montserrat Antoni Ramon i Arrufat descriuen l'activitat de l'oficina de Gènova: «A poc a poc el pis del Corso Torino esdevingué una mena de penya o tertúlia, on hi acudia el bo i millor dels refugiats. Uns hi anaven per saber notícies, altres per comunicar-se i el bon resultat era sempre per en Costa, qui recollia una bona informació sense moure's gaire; val a dir, però, que sovint trametia algun dels seus joves adjunts a captar-ne als llocs on s'hi aplegaven espanyols per un motiu o un altre».⁴³

Durant l'estada en terres italianes també va publicar d'altres llibres, com *Cento Martiri della rivoluzione del 1936 nella Catalogna* amb el caputxí Anton M. de Barcelona. També va escriure, juntament amb el periodista i lligaire Joan B. Solervicens, el llibre *La revolución en Cataluña* (també va rebre el nom d'*El terror rojo en Cataluña*). L'edició fou examinada per l'escriptor i polític Joan Estelrich, el qual la va considerar impubliable. Tot i així, aquesta va sortir en italià amb el títol de *Barcellona sotto l'incubo del terrore rosso*, amb el pseudònim de Giovanni

41. Segons l'estudiós sabadellenc Ricard Simó, la realització d'aquestes memòries fou impulsada per Francesc Cambó. R. SIMÓ, «Joan Costa i Deu, fundador i director de la Biblioteca Sabadellenca», *Diari de Sabadell*, 30-IV-1983, p. 26-27.

42. *La Veu de Catalunya*. «Cal tornar a la feina». 25-VII-1936.

43. J. MASSOT, *Tres escriptors davant la Guerra Civil*. Georges Bernanos, Joan Estelrich, Llorenç Villalonga, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1998, p. 212.

44. Giovanni Melani era el pseudònim de Joan B. Solervicens, ja que aquest es deia de segon cognom Melià. Respecte a la negativa d'Estelrich a publicar el llibre d'en Costa i Deu i d'en Solervicens, l'historiador Borja de Riquer ha esmentat que: «Segons Estelrich, el manuscrit de Costa i en Solervicens estava mal escrit, no tenia presentació política, era massa barceloní, hi mancaven molts detalls i matisacions, hi sobraven qualificatius improcedents i donava la sensació que a Barcelona hi havia una "burguesia inerta que espera ser salvada pels militars». B. de RIQUER, *L'últim Cambó (1936-1947). La dreta catalanista davant la Guerra Civil i el primer franquisme*, Vic: Eumo Editorial, 1996, p. 135.

Meliani.⁴⁴

Joan Costa i Deu no va poder tornar a Sabadell, ja que va morir el 23 de febrer de 1938 a causa d'una malaltia.

Qui i què es publicava a la col·lecció?

Anteriorment hem afirmat que l'editorial Biblioteca Sabadellenca comptava amb una sèrie d'escriptors, sabadellencs de naixement o d'adopció, ideològicament força propers a la Lliga Regionalista. La majoria es caracteritzaven, al marge de l'amistat amb Costa i Deu, per ésser catalanistes, religiosos o ambdues coses a la vegada.

Pel que fa a la qualitat dels volums, podem dir que globalment la col·lecció és un xic limitada, i en ocasions pot donar la sensació, pel llenguatge i la temàtica, que els llibres hagin estat escrits en un altre període. Respecte a aquest tema, estic d'acord amb l'historiador Joaquim Sala-Sanahuja a l'hora de definir el caràcter de la col·lecció: «Malgrat el nombre de volums publicats i la qualitat mateixa de l'edició, s'ha de dir que el panorama que oferia la Biblioteca Sabadellenca era molt limitat. El signe massa conservador de la majoria dels llibres publicats –llevat dels de Folguera– dona una visió molt estantissa i pobra de l'ambient cultural sabadellenc d'aquells anys, que era, en realitat, molt més ric i arriscat que el que feia entenent la Biblioteca Sabadellenca».⁴⁵

Com acabem de veure, molt possiblement el volum de poesies de Joaquim Folguera fou la millor publicació que va editar la Biblioteca Sabadellenca. El mateix escriptor i polític Josep Carner va ressenyar positivament en el pròleg del llibre *L'any que ve*, de Francesc Trabal, la reedició del llibre *Poemes* de Joaquim Folguera.⁴⁶

Respecte als autors que van publicar a la col·lecció, ja hem dit que eren literats que es distingien per un matis molt concret. La participació religiosa a l'editorial va ésser molt notable, ja que hi van contribuir els mossens Joan Ugas, Josep Cardona, Joaquim Guiu, Frederic Martí i Camil Geis. La suma total dels llibres publicats pels capellans esmentats, deu en total, ens permet veure que aquests van editar pràcticament un terç de la col·lecció. A més, cal afegir que la participació religiosa no va finalitzar amb la publicació dels deu llibres, sinó que cal afegir un monogràfic sobre el Doctor Sardà i Salvany, al qual contribuïren els sacerdots Joan Ugas i Josep Cardona, i la realització de dos pòrtics dels llibres dels mossens Joaquim Guiu i Joan Ugas per part del mossèn Lluís Carreras i Mas.

Els principals temes que van tractar els eclesiàstics van ser la poesia, la història local i la figura del religiós sabadellenc Fèlix Sardà i Salvany. L'elecció d'aquesta triada no era deguda purament a l'atzar: la tria responia a una actitud determinada

45. J. SALA-SANAHUJA, *Sabadell al segle XX*, p. 345.

46. F. TRABAL, *L'any que ve*, Sabadell: Edicions La Mirada, 1925, p. 14.

en relació amb la col·lecció, l'editor i, per tant, un tipus de pensament, el de la Lliga. La realització de poesia era òbvia, ja que la línia de l'editorial era favorable a la publicació d'aquest gènere. El tema de la història de Sabadell també era un altre assumpte previsible, ja que es tractava d'una editorial local; tot i així, els dos llibres d'història que varen publicar, *La parròquia de la Puríssima Concepció* i *Notes històriques de la Parròquia de Sant Feliu de Sabadell*, tenien una marcada temàtica religiosa.

Pel que fa als dos volums de l'*Ideari del Dr. Sardà i Salvany*, aquests varen ésser redactats pel sacerdot Joan Ugas. L'elecció d'aquest capellà i escriptor no fou casual, ja que mossèn Ugas, a més d'escriure en publicacions de temàtica religiosa, també fou un publicista actiu de *La Veu de Catalunya*, *La Veu de Sabadell*, *Revista popular*, entre d'altres. Com podem veure, mossèn Joan Ugas tenia una participació accentuada en els òrgans polítics de la Lliga Regionalista a nivell nacional i local, premsa on l'editor de la col·lecció, Costa i Deu, treballava o que dirigia (en el cas de *La Veu de Sabadell*).

Respecte a mossèn Josep Cardona, poeta i predicador brillant, cal destacar que es caracteritzava per l'actitud catalanista, posició que li va ocasionar alguns incidents a Tàrraga.⁴⁷

Quant al catalanisme, va estar present en molts dels autors de la col·lecció. Hi trobem l'escriptor, poeta, arxiver i polític Manuel Ribot; la poetessa Agnès Armengol; l'escriptor i poeta Joaquim Folguera; l'escriptor, poeta i polític Pere Salom; l'escriptor, crític d'art i polític Joan Matas; l'escriptor, poeta, editor i llibreter Joan Sallarès i l'escriptora i poetessa Pilar Tous.

Manuel Ribot havia estat, entre d'altres, cofundador del Centre Catalanista de Sabadell, organitzador de l'Ateneu Sabadellès i fundador i director, durant més de quaranta anys, de la *Revista de Sabadell*. La relació d'Agnès Armengol amb el catalanisme era més marcada, ja que la poetessa es caracteritzà al llarg de la seva vida per ser una activa propagandista de la participació de la dona en el moviment catalanista. Entre les seves amistats hi hagué mossèn Jacint Verdaguer, Francesc Pelai Briz, el canonge Jaume Collell, Àngel Guimerà, Víctor Català, Apel·les Mestres, Lluís Millet, Ramon Rucabado, Aureli Campmany, entre d'altres. Va publicar en revistes literàries i culturals com *Llibre de la Renaixença*, *Lo Gai saber*, *L'Aplec de poesies*, *Lo Catalanista*, *La Revista de Sabadell*, *La Lluanera* (publicació dels catalans de Nova York), *Catalonia* (revista catalana que s'editava a Buenos Aires).

Un dels autors més importants que va publicar la Biblioteca Sabadellenca fou Joaquim Folguera, fill del polític, enginyer i escriptor Manuel Folguera i Duran. Folguera va escriure en nombroses publicacions i cultivà l'amistat dels joves poetes barcelonins Josep M. López-Picó i J. V. Foix; també va participar en la publicació

47. J. SALA-SANAHUJA, *Sabadell al segle XX*, p. 322.

48. Ibidem, p. 308-310.

avantguardista *Un enemic del poble*, dirigida pel poeta Joan Salvat-Papasseit.⁴⁸ Un altre literat-polític que va participar en la col·lecció fou Pere Salom: aquest formava part, el 1904, de la Junta Directiva de l'Agrupació Regionalista de Terrassa, una agrupació que des del 1905 era molt propera a la Lliga i a la qual s'adherí definitivament el 1914. L'any 1920 fou escollit regidor de l'Ajuntament de Terrassa, fins al 1922, any en què fou elegit batlle, fins a l'arribada de la Dictadura. En el període de la «dictablanda» (1930-1931) va tornar a ésser elegit regidor per designació reial.⁴⁹

Un dels casos que representen més bé el tema de la correspondència entre l'autor i la col·lecció és el cas de Joan Matas. Aquest, al marge de la seva qualitat professional, complia el perfil de l'editorial, ja que Matas, a més de ser un assidu de les ja esmentades reunions dels «dillunsos» també era membre de la Lliga Regionalista local, de la qual va formar part de la Junta Directiva del 1925 al 1928.

Finalment, cal destacar l'escriptor i editor Joan Sallarès, el qual també va participar en els «dillunsos» i en la composició d'alguns volums de la Biblioteca Sabadellenca. La seva rellevància en el món cultural provenia de la participació en la Comissió de Cultura de l'Ajuntament de Sabadell durant la II República i de ser Delegat de la Comissaria de Cultura de la Generalitat de Catalunya entre els anys 1934 i 1936. La seva activitat en el món de les lletres fou considerable, i no tan sols pel que acabem d'esmentar, sinó també per la publicació de diversos llibres i articles al *Diari de Sabadell*, la *Revista de Sabadell*, el *Sabadell Federal*, l'*Avenir* i la revista *Garba*, entre d'altres.⁵⁰

Com hem pogut observar, la nòmina d'escriptors que van formar part de la Biblioteca Sabadellenca bàsicament tenien algun tipus de coneixença, sia d'amistat sia laboral, amb l'editor de la compilació sabadellenca, Joan Costa i Deu, o amb alguns dels postulats defensats per la Lliga Regionalista. D'aquesta manera, i sense menysprear els autors, la possible qualitat literària de la col·lecció es va veure sobretot reduïda a la simple camaraderia entre l'editor i l'escriptor.⁵¹

Conclusió

Al llarg d'aquest escrit hem pogut observar que l'opressió lingüística i cultural catalana per part de la Dictadura va donar peu a un augment de l'edició en català. Davant la impossibilitat de realitzar algun tipus d'oposició política a nivell local, calia cercar alguna altra forma de resistència. Això va fer que la Lliga Regionalista de Sabadell, com moltes altres entitats i associacions de Catalunya, comencés a elaborar una sèrie

49. J. F. FERNÁNDEZ, «Pere Salom i Morera. Algunes dades sobre la seva vida familiar i professional», *Ciutat. Revista cultural d'amics de les arts i joventuts musicals*, núm. 12, hivern 2004-05, p. 5-12.

50. Per a més informació sobre Joan Sallarès, vegeu, entre d'altres: J. ALSINA, «Joan Sallarès i Castells, 1893-1971. Assaig de biografia», *Arraona*, núm. 6, primavera 1990, p. 47-64.

51. Tot i que en aquest apartat pràcticament s'ha fet referència exclusivament als autors dels llibres, també cal esmentar que hi hagueren personalitats com Joan Oliver, Miquel Carreras, Josep M. López-Picó, Ignasi Iglesias, Joan Arús, Dr. Lluís Carreras o Octavi Saltor que realitzaren aportacions en forma de pòrtics en alguns dels llibres.

d'activitats en les quals aparegués algun tipus de component catalanista.

A partir d'aquell moment, la Lliga local va intensificar les seves activitats culturals amb la realització de sardanes, conferències, representacions teatrals, però sobretot va potenciar la creació, el 1925, de la Biblioteca Sabadellenca. Com hem pogut observar al llarg de l'escrit, l'elecció dels escriptors també era premeditada, al marge de l'amistat dels autors amb l'editor de la col·lecció: la majoria es caracteritzaven per tenir alguns tipus de relació amb el món catalanista o el religiós. Precisament, dos àmbits que es veieren notablement perjudicats amb l'arribada de la Dictadura, i que en bona mesura responien a dues senyes d'identitat de la Lliga Regionalista.

Malgrat no posseir una qualitat literària significativa, la col·lecció va aconseguir mantenir-se fins poc abans de la Guerra Civil, possiblement gràcies al suport econòmic d'alguns dels membres que formaven la Lliga Regionalista local. El contingut dels volums no va adquirir mai cap to reivindicatiu pel que fa a la política del moment, ja que els lligams econòmics entre l'Ajuntament de Sabadell i alguns lligaires locals no recomanaven la realització d'una oposició cultural potent.